Broedvogels van het Bio-Kinderrevalidatie-centrum in 2006

Jan Schoppers

Inleiding

In het kader van de Flora & fauna-wet is er in het voorjaar van 2006 een broedvogelinventarisatie uitgevoerd op het terrein van het Bio-kinderrevalidatiecentrum. Hieronder wordt in het kort verslag gedaan van de resultaten en zijn er aanbevelingen voor het beheer. In deze bijdrage zijn geen verspreidingskaarten opgenomen, deze zijn separaat toegestuurd naar de opdrachtgever en in het archief van de auteur.

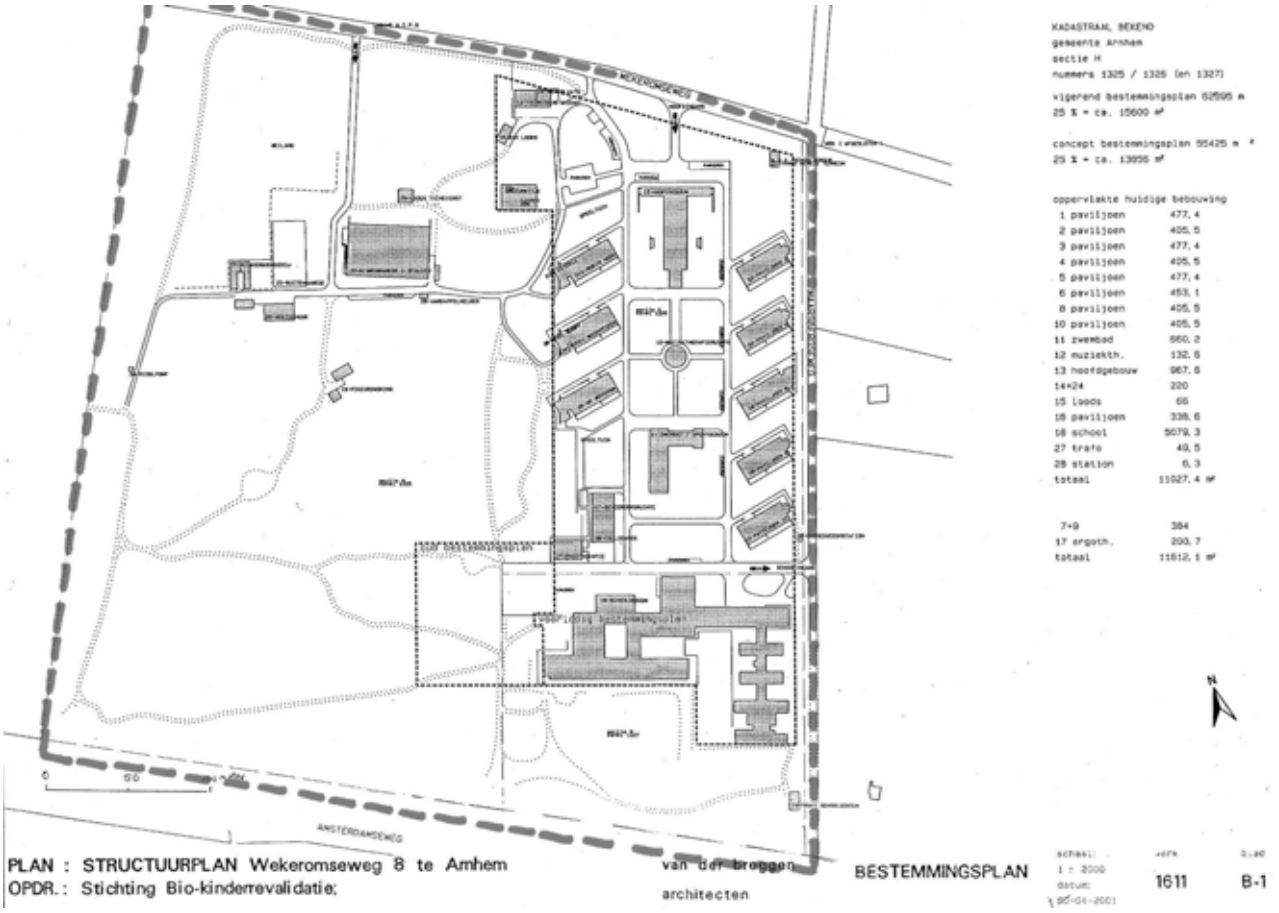

Figuur 1. *Begrenzing van het onderzoeksgebied Bio-kinderrevalidatiecentrum in 2006.*

Gebied en methode

Het Bio-Kinderrevalidatiecentrum is gebouwd in 1959 en is bestemd voor kinderen met een lichamelijke, meervoudige of verstandelijke beperking. Het gaat hier vooral om dagbesteding in de vorm van onderwijs, opleiding, werkervaring zorg en recreatie. Op het terrein staan zo'n 20 gebouwen meest gesitueerd in het oostelijk deel van het terrein bestaande uit paviljoens, school, hoofdgebouw en dergelijk en de totale oppervlakte is 20,4 ha. In het noordwestelijke deel staat de manege met kinderboerderij (vrij recent bouwjaar), en hooischuur met daarbij een paardenbak en weiland. De gebouwen met de gazons en aanplant eromheen nemen ruim 8 ha van het terrein in beslag (voor meer info www.bio-kinderrevalidatie.nl). Het resterende deel van het terrein bestaat uit bos met wandel- en ruiterpaden. De hoofdboomsoorten zijn vooral loofbomen te weten in volgorde van talrijkheid eik, amerikaanse eik, berk en beuk. In de bospercelen rondom de manege en in het zuidoostelijke deel is er menging met naaldbomen te weten grove den. Dode bomen zijn er aanwezig in de vorm van berk en eik. De stamdikte van de meeste bomen ligt tussen de 10-25 centimeter. Een struiklaag (niet sterk ontwikkeld door de gesloten kroonlaag) is alleen aanwezig in de bospercelen rondom de manege en bestaat vooral uit amerikaanse vogelkers. Het hele terrein is omheind met een gaashekwerk en er zijn vier doorgangen op alle zijden met uitzondering van het zuidelijke deel langs de Amsterdamseweg. Het terrein ligt in de Gemeente Arnhem (kilometerhok 4012-31) en wordt in het noorden en oosten begrensd door respectievelijk de Wekeromse Weg en Maasbergse Weg en in het zuiden en westen door de Amsterdamse Weg en een terreinafscheiding. De grondsoort is haarpodzol met leemarm en zwak lemig fijn zand en in het noordwestelijke deel grof zand en het is licht geaccidenteerd.

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van SOVON (van Dijk 1996), waarbij alle soorten zijn geinventariseerd. Tussen half maart en begin juni zijn er zes inventarisatierondes in de vroege ochtend gedaan en één bezoek in de avond en nacht in juni. Drie vroege ochtendbezoeken zijn gedaan door Han Derks en de overige door de auteur. De vroege ochtendbezoeken begonnen ruim een half uur voor zonsopkomst en duurden gemiddeld drie uur. In totaal werden er 1025 minuten (17 uur) besteed aan het veldwerk, waardoor de gemiddelde inventarisatietijd bijna 50 minuten/ha bedraagt. Het gebied werd doorkruist te voet en daarbij werden alle waarnemingen genoteerd op een veldkaart met aantekening van wel of niet territoriaal, zoals zang, nest, alarm en foeragerend. De waarnemingen werden later overgezet op afzonderlijke soortkaarten en aan de hand van criteria werd het aantal territoria/broedparen bepaald.

Tabel 1. *Aantal territoria (N) en dichtheid (D) in territoria/100 ha van het Bio-kinderrevalidatiecentrum (20,4 ha) in 2006. RL = Rode Lijst (van Beusekom et al 2005) met categorie kw = kwetsbaar en ge = gevoelig.*

soort	RL	N	D	Soort	RL	N	D
Houtduif		5	24,5	Glanskop		4	19,6
Kerkuil	kw	1	4,9	Matkop	ge	1	4,9
Grote Bonte Specht		5	24,5	Kuifmees		2	9,8
Kleine Bonte Specht		3	14,7	Pimpelmees		11	53,9
Boerenzwaluw	ge	2	9,8	Koolmees		13	63,7

soort	RL	N	D	Soort	RL	N	D
Witte Kwikstaart		2	9,8	Boomklever		8	39,2
Winterkoning		12	58,8	Boomkruiper		7	34,3
Heggemus		5	24,5	Zwarte Kraai		1	4,9
Roodborst		15	73,5	Spreeuw		8	39,2
Merel		19	93,1	Huismus	ge	30	147,1
Zanglijster		6	29,4	Vink		21	102,9
Grote Lijster		1	4,9	Groenling		4	19,6
Tuinfluiter		1	4,9	Putter		1	4,9
Zwartkop		6	29,4	Goudvink		1	4,9
Tjiftjaf		3	14,7	Appelvink		1	4,9
Goudhaantje		1	4,9				
Grauwe Vliegenvanger	ge	3	14,7	totaal territoria		206	1009,8
Bonte Vliegenvanger		1	4,9	aantal soorten		34	
Staartmees		2	9,8				

Resultaten

Op het Bio zijn 34 soorten broedvogels vastgesteld verdeeld over 206 broedparen (tabel 1). De vijf algemeenste soorten waren Huismus (30 paar), Vink (21), Merel (19), Roodborst (15) en Koolmees (13). Soorten van de Rode Lijst (van Beusekom et al 2005) zijn Kerkuil, Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger, Matkop en Huismus. Andere bijzondere soorten zijn Kleine Bonte Specht, Bonte Vliegenvanger, Glanskop, Putter, Goudvink en Appelvink. Hieronder wordt van een selectie van soorten een toelichting gegeven.

In februari werd een kast opgehangen voor de Kerkuil als alternatief omdat er een of twee vogels gebruik maakten van een ruimte tussen twee wanden. In de maanden daarna is de kast gebruikt maar het is onbekend of er eieren aanwezig waren en zeker is het dat er geen jongen zijn geweest. Hoewel de omgeving bosrijk is lijken er in de omgeving voldoende foerageermogelijkheden voor de soort in de vorm van landbouwpercelen en heidetreinen. Een reëel gevaar vormen de drukke wegen waar de soort nogal eens wil foerageren in de bermen waardoor er verkeersslachtoffers kunnen vallen. Opvallend zijn de drie paar van kleinste spechtensoort de Kleine Bonte Specht. De soort heeft een voorliefde voor zachthoutbomen welke aanwezig zijn in de vorm van berk en kwijnende/dode bomen vertegenwoordigt door berk en eik. In deze bomen wordt het nest uitgehakt door deze holenbroeder. De wat grotere Zwarte en Groene Specht werden niet vastgesteld (Zwarte specht wel eenmaal ten westen van terrein gehoord) omdat de dikte van de bomen nog niet voldoende is. De Boerenzwaluw was aanwezig met twee broedparen en nesten werden gemaakt in een paardenverblijf en de kinderboerderij. Beide paren waren om onduidelijke redenen niet succesvol. De Witte Kwikstaart was aanwezig met 2 paar namelijk bij de manege en rondom het hoofdgebouw. De soort broedt vaak op gebouwen en zoekt zijn voedsel (insecten) op weinig of schaars begroeide plekken zoals gazons, paden, daken en modderige plekken. Zeker een van beide paren was succesvol want deze had eind mei uitgevlogen jongen. De Heggenmus is graag aanwezig in parken en tuinen en daarom zijn alle paren gevonden in het deel met de gebouwen en de tuin er omheen. De talrijkste soort was de Huismus en deze waren alle geconcentreerd in de gebouwen met paarden en kleinvee. De aanwezigheid van voedsel (dierenvoer) is hierin de bepalende factor voor deze zaadeter en daarnaast is er ook volop gelegenheid om het nest te maken. De jongen worden gevoerd met insecten wat blijkbaar met de aanwezigheid van vee (vliegen) en bomen

(rupsen) geen probleem is. Naast de vogels werd er ook notitie gemaakt van zoogdieren. Maximaal werden er tijdens een ronde 25 konijnen gezien en daarnaast tijdens een avondronde een kleine en twee grote vleermuizen.

Foto. *Grauwe Vliegenvanger, Bergsche Hoofd, Oude Rijnstrangen, 28 mei 2006 (Erik de Waard)*

Evaluatie

Om de resultaten te kunnen duiden is er op grote lijnen (niet in deze bijdrage weergegeven) een vergelijking gemaakt in de vorm van soortgroepen met eerder uitgevoerde inventarisaties op het Sportcentrum Papendal en Burgers Zoo (Schoppers 2001, 2003).
Het telgebied is vrij klein van omvang waardoor de kans op een (hoog) aantal soorten om deze als broedvogel te vinden afneemt. Het gaat hierbij om soorten met een groot territorium zoals roofvogels, uilen en Zwarte en Groene Specht. Het nagenoeg (uitgezonderd twee kleine vijvertjes) ontbreken van water biedt geen mogelijkheden voor watervogels. Ook het ontbreken van dikke en oude bomen speelt de soorten (afhankelijk) van grote holen zoals Zwarte en Groene Specht, Bosuil, Holenduif en Kauw niet in de kaart. Ondanks deze beperkingen is het gebied rijk aan broedvogels waarbij vooral de holenbroeders en de soorten van jong bos en een struiklaag in bossen er positief uitspringen. Bij het beheer van het bos tracht men zoveel mogelijk de dode en kwijnende bomen te laten staan en dat werpt zijn vruchten af voor de holenbroeders zoals Grote en Kleine Bonte Specht, Glanskop, Boomklever en Bonte en Grauwe Vliegenvanger. Wanneer de bomen ouder en dikker worden kunnen ook de holenbroeders van de grote holen hun intrede gaan doen. De vogels afhankelijk van struiken in het bos zijn vooral vastgesteld in de bospercelen rondom de manege en duidelijk minder in die langs de Amsterdamseweg. Waarschijnlijk staan hier minder struiken en daarnaast zou hier ook de negatieve invloed van de drukke weg (geluid) kunnen meespelen. Slechts twee typische soorten van naaldbomen zijn er aangetroffen namelijk Goudhaan en Kuifmees. Het is een mooie afspiegeling van het feit dat er weinig naaldbomen aanwezig zijn. Dat de Kuifmees bij die twee soorten zit is niet zo vreemd omdat deze vaak zijn nest uithakt in dode of kwijnende berken, omstandigheden die aanwezig zijn op het terrein. Soorten van struwelen en bosranden met struiken zijn in lage aantallen (Heggenmus en Tuinfluiter) gevonden of ontbreken verrassender wijs zoals de Fitis en de wat kritischer Kneu.

Tot slot

Het natuurlijk bosbeheer lijkt op de goede weg en het is een kwestie van tijd totdat er ook andere holenbroeders zich gaan vestigen. Wanneer bomen in het bos of de rand dood gaan zal daar een struweel- en bosrandvegetatie ontstaan welke de struweelsoorten in de kaart zal spelen. Opvallend is dat behalve de manege en bijgebouwen de overige gebouwen bijna geen plek bieden voor op of in gebouwen broedende soorten. Men zou kunnen denken aan het ophangen van kasten voor de Huismus en bij nieuwbouw zou men bij het ontwerp daar al rekening mee kunnen houden. Bij de Boerenzwaluw lijkt het zinnig om nestplankjes en/of kunstnesten op te hangen en daarnaast ook een plek met modder te creëren waar de zwaluwen hun nestmateriaal kunnen betrekken.

Dankwoord

De inventarisatie was niet mogelijk zonder de gastvrijheid van het Bio-kinderrevalidatiecentrum in het bijzonder Tom de Witt Hamer en John Smorenburg. De laatste zorgde ook voor enkele aanvullende waarnemingen en informatie over het bosbeheer. Han Derks wordt bedankt voor het uitvoeren van een aantal vroege ochtendtellingen.

Literatuur

van Beusekom R., Huigen P., Hustings F., de Pater K. en J. Thissen 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

van Dijk A.J. 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek?Ubbergen.

Schoppers J. 2001. Broedvogels van Centrum, Klarendal, 't Broek en sportcentrum Papendal in 2000. VWG-Arnhem-rapport 2001?1. VWG Arnhem eo, Arnhem.

Schoppers J. 2003. Broedvogels van Burgers' Zoo in 2002. Vlerk 20: 97-103.